

ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО. СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 94(477) «17»

О. М. Посулько

*Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара*

ДОКУМЕНТИ СУДОВИХ УСТАНОВ 80–90-х рр. XVIII ст. У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано документи судових установ Катеринославського намісництва 80–90-х рр. XVIII ст., частина яких зберігається в Державному архіві Дніпропетровської області. Розглянуто їх інформаційні можливості стосовно різних напрямів регіональної історії.

Посулько О. М. Документы судебных учреждений 80–90-х гг. XVIII ст. в фондах Государственного архива Днепропетровской области.

Проанализированы документы судебных учреждений Екатеринославского наместничества 80–90-х гг. XVIII в., часть которых хранится в Государственном архиве Днепропетровской области. Рассмотрены их информационные возможности

Posun'ko O. M. Documents of judicial institutions 80-90ies XVIIIth century in the State Archives of Dnipropetrovs'k region.

The author analyzes the documents of the juridical instances of Katerinoslav vicegerency in the 80-90ies of the 18th century. The study is based on the materials of the State Archives_of_the_Dnipropetrovs'k_region. It was considered their information possibilities for region history. The data is interesting for historians from South and Left-bank Ukraine. In the fullness of time the part of the former land of Hetmanate was the part of the Katerinoslav province. Therefore many cases are showing real use of standards of Little Russian Law especially in the areas of the inheritance and matrimonial law.

Автор цієї статті неодноразово зверталася до характеристики джерел з історії Південної України останньої чверті XVIII ст. із фондів Державного архіву Дніпропетровської області [20; 21; 22]. Незважаючи на факт значної втрати величезних архівних комплексів, які до Другої світової війни тут зберігалися, все ж навіть ті матеріали, що є нині також дають дослідникам можливість розв'язання певних наукових завдань, як-то: персоніфікація історії Південної України зазначеної доби, вивчення соціальної та повсякденної історії регіону (до речі, якщо говорити про регіоналістику, то мова йде не лише про південноукраїнський край, але і про Лівобережну Україну). Однією з тем є дослідження функціонування місцевих органів юстиції, побутування правових норм на території співіснування різноманітних правових традицій і

Ключові слова: Катеринославське намісництво, совісний суд, Литовський Статут, судова палата, нижній земський суд.

относительно разных направлений региональной истории.

Ключевые слова: Екатеринославское наместничество, совестный суд, Литовский Статут, судебная палата, нижний земский суд.

By the South Ukraine history analyzed documents give information about the development of trade; the formation of landed proprietorship in the region; the work of various government institutions. Also a lot of stories to the social history of the region which is very important in limited capacity of source base.

Keywords: Katerinoslav vicegerency, chancery court, Lithuanian Statute, appellate court, lower territorial court.

звичаїв (зокрема, факт входження частини земель колишньої Гетьманщини до Катеринославського намісництва зумовлював різні підходи судочинства до цих територій).

У сучасній історіографії спостерігається декілька тематичних напрямів, які апелюють до матеріалів судових установ останньої чверті XVIII ст.: використання їх у вивченні окремих галузей права [25]; аналіз роботи самої правової системи чи її окремих елементів [19; 26]. Зокрема, значну увагу дослідників в останній час викликала така інституція як совісний суд, що знайшло відображення у деяких досить солідних працях [17; 24].

Та все ж матеріали ДАДО недостатньо залучені фахівцями, а можна вести мову про реальну можливість розширення актуалізованої джерель-

ної бази з історії вищезазначених проблем. Тому звернемо увагу на вже відомі фонди, а також на ті, які ще чекають на висвітлення у наукових працях. У даному випадку ми не ставимо перед собою завдання детального джерелознавчого аналізу всіх наявних збірок. У деяких випадках подамо лише ознайомчу інформацію, в деяких спробуємо дати ґрунтовніші оцінки стосовно інформаційних можливостей окремих джерел, їх видових особливостей.

У попередніх своїх зверненнях до цієї тематики ми вже давали характеристику такому специфічному фонду ДАДО, як «Катеринославська губернська архівна комісія», який вміщує описи справ колишніх, нині вже втрачених, архівних зібрань. Тому у даній статті згадаємо його лише побіжно. Насамперед, ці описи дають уявлення про наявні колись структури, які згідно з реформами Катерини II (зокрема, «Учреждения для управления губерний Всероссийской империи» 1775 р.) були створені в регіоні. З назв колишніх справ можна отримати чимало інформації про період їх існування, коло зобов'язань, людей, що їх очолювали, територіальній підсудності і т. п. Самі описи різні за обсягами – від 1 аркуша Алексопольського повітового суду (1787–1784 рр.) [15, спр. 161] до 122 аркушів Новомосковського нижнього земського суду (1786–1862 рр.) [15, спр. 508]. Відповідно, відрізняються за кількістю представлених справ і років, а отже – за інформаційними можливостями. Документи свідчать, що свого часу в Катеринославському намісництві було створено всі запрограмовані реформою структури.

Якщо ж вести мову про вцілілі справи, то в першу чергу звернемося до збірки Катеринославського совісного суду, оскільки вона виявилася для автора однією з найбільш цікавих в силу ряду причин. Збережені 30 справ суду відносяться до останньої чверті XVIII ст., хоча сам суд із «первою» на реформи Павла I (з 1797 по 1803 рр.) проіснував до 1855 р. [16].

Статті 399–401 розділу 26 «Учреждения...» визначали, що совісний суд необхідний для розгляду злочинів, які вчинили малолітні, глухонімі, особи несповна розуму, тобто, люди, які на думку законодавця не могли нести повної відповідальності за свої вчинки. Також тут мали розглядатися справи про чаклунство, оскільки виникали вони через «глупость и невежество» [18, с. 77]. Крім того, суд носив ще і примирливий характер і за бажанням позовника міг розглядати позови у цивільних і дрібних кримінальних (особливо тих, що скоєні за «нешасливого» збігу обставин) справах. Судовий процес відбувався за становою присутністю, тобто дворян судили дворянські засідателі, міщан міщанські і т. п. Суддя обирався в кожній із судових інстанцій губернії і достойна

кандидатура з характеристиками: «...способный, совестный, разсудительный, справедливый и безпорочный человек...» затверджувалася губернатором [18, с. 10]. Такими особами у зазначений період були надвірний радник І. Лорер, суддя Я. Сокологорський.

Згідно з описом перше засідання суду відбулося 16 липня 1784 р. У 1789 р. він був переведений до Катеринослава (незрозуміло лише звідки, оскільки різні установи Катеринослава були розкидані і в Кременчуці, і в Новомосковську, Білевській фортеці). Переважна більшість справ, які розглядав Катеринославський совісний суд у зазначений час – це злочини неповнолітніх, яких звинувачували у крадіжках, вбивствах, незаконному народженні дітей і навіть фальшуванні грошей. Окрема група документів – 10 справ про поземельні і майнові суперечки родичів-спадкоємців, бо функції примирення (особливо всередині родини) також відносилися до компетенції вказаної установи [24, с. 37].

У попередніх статтях ми вже подавали інформацію про розгляд справ неповнолітніх дівчат, які звинувачувалися у вбивстві незаконнонароджених дітей, тому читача і зорієнтуємо на них [19; 23]. У даному випадку відзначимо справи про спадкові суперечки. Оскільки совісний суд задумувався як всестановий орган, то серед позивачів люди різних соціальних категорій – дворяни, селяни, міщани, купці.

У переважній більшості спостерігається два варіанти справ. В одних випадках до совісного суду зверталися позивачі, які вже мали певні рішення інших судових установ. Як це часто буває, рішення суду одну сторону не задовольняє. Тоді позивач використовував останню можливість щось отримати на свою користь і звертався до даної установи. Такий випадок ілюструє справа № 23 про розподіл спадку між братом і двома сестрами Маньками (1794–1796 рр.). Ініціювали її сестри Анастасія та Дарина в Алексопольській нижній розправі, де і було прийнято рішення, на яке пізніше подав апеляцію до Катеринославського совісного суду їхній брат Павло. Він, неписьменний, посилався на той факт, що був обдурений своїм повіреним, а насправді його не влаштувало рішення розправи. Після запиту певних документів совісний суд прийняв таке рішення: з огляду на те, що в Алексопольській нижній розправі «обе стороны подписали удовольствие», то «...оное дело кончено формальнымъ судомъ... и къ разбору совестного суда по силе законовъ не подлежитъ» [14, арк. 26].

В іншому варіанті, коли все ж наголошувалося на примирливій функції суду – до нього могло бути і первинне звернення. Пропонувалися різні варіанти порозуміння і якщо вони не задоволь-

няли учасників процесу, совісний суд заявляв, що він вичерпав свої можливості і рекомендував звернутися до загальних судових органів. Якщо ж всі згоджувалися на примирення, то надалі жодна із сторін не мала права звертатися із цією ж суперечкою знову. Такою є справа № 7 про розмежування між жителями Кременчуцького повіту А. Волковою і А. Широковським. Урешті-решт вони погодилися на пропозиції суду і «помирились на такому основанні» згідно ст. 400-й 26 розділу «Учреждений...» [11, арк. 22]. У документі детально перераховувалися узгоджені пункти домовленості і фіксувалися підписи учасників процесу і членів суду.

Але іноді траплявся ще й третій варіант. Совісні суди часто «спотикалися» об проблему добровільної згоди обох сторін бути у юрисдикції даної установи. Тобто, часто були випадки, коли одна сторона бажала вирішити проблеми у совісному суді, а інша (з різних причин) – ні. Наприклад, житель с. Кобеляки поручник С. Старухін на позов своєї сестри відверто заявив, що «... во оном суде производства иметь не желаю... готов формально отвечать» [10, арк. 4]. Катеринославський совісний суд прореагував відповідно – якщо, мовляв, бажання однієї з процесуальних сторін відсутнє, «... то суду до той их распри дела нет» [10, арк. 5]. Відповідно справа мала вирішуватися «формальним судом», тобто іншими визначеними законами інстанціями.

Для дослідників історії дворянства значний інтерес становлять документи Катеринославського верхнього земського суду [4; 5]. У сфері цивільного судочинства тут значна кількість справ про взаємні претензії поміщиків стосовно земельних розмежувань. Оскільки верхній земський суд був апеляційною інстанцією для повітових земських судів, це зумовлювало наявність справ великих за обсягом і за терміном розгляду. Наприклад, із кінця 70-х і до середини 90-х рр. тягнувся конфлікт між «полковницею» Теклою Тарновською і родиною Капністів за спірні землі. У зазначеному фонді ця справа містить 190 аркушів документів, які охоплюють період 1777–1795 рр. [4]. Продовжилося все далі у Катеринославській палаті цивільного суду, про що свідчить наявність у однойменному фонді № 72 справи № 3, яка продовжувалася до 1796 р. і має 108 аркушів у теці [1]. Таким чином, спостерігаємо рух справ по судових інстанціях.

«Просування» справ спостерігається і в історії з розмежуванням землі між поміщиками фон Мейерами і жителями села Шебелінки Слов'янського повіту. Дві справи перебувають у фонді 375 і навіть у назві однієї з них вказується, що справа вже розглядалася Слов'янським повітовим судом, рішення якого не задовольнило селян [1,

спр. 47, 48]. Обидві теки загалом мають 93 аркуші і відносяться до 1796 р., а вже у фонді № 72–110 аркушів і продовження до 1797 р. [2].

Декілька справ Катеринославського верхнього земського суду стосуються поземельних спорів родини Милорадовичів. Здається, що М. Милорадович судився з усіма навколишніми сусідами своїх володінь – подружжям Левенців, військовим поселенином М. Карпенком, козаками Полтавської сотні, колезьким асесором А. Дублянським [5–7]. Якись конфлікти були ініційовані самим Милорадовичем, якись його опонентами. До речі, саме в одній із справ Милорадовича зустрічаємо вказівку на зміни судоустрою Лівобережної України, які наступили у 80-х рр. Як відомо, К. Розумовським у 1760–1763 рр. було проведено судову реформу, яка за зразок брала систему литовсько-польської доби. Згадка про це зустрічається у справі № 13 про розгляд апеляції лейб-гвардії капітана Милорадовича на рішення Полтавського *підкоморського* суду з приводу земельного конфлікту між ним і козаками Полтавської сотні. Між іншим зазначається, що до верхнього земського суду надійшло п'ять апеляційних справ із приводу рішень саме підкоморського суду за 1780–1784 рр. Відповідно до 1784 р. такі судові установи діяли, а потім «за откритиемъ Екатеринославского наместничества по высочайшему о губернияхъ Учреждению все предже бывшие суда уничтожены» їх документи передавалися земським судам різних рівнів [7, арк. 1].

В усіх зібраннях, де присутні справи з території колишньої Гетьманщини, відчувається специфіка «малоросійського» права і багато фактів свідчать про досить високий рівень культури в галузі цивільного права. Широкому загалу землевласників відомі принцип давності володіння, застава землі, тимчасова оренда, передача землі в управління; різниця в оцінці сінокосної і землі під оранку; існували чіткі уявлення про черговість спадкування, правила оформлення заповітів, вимоги до свідків [9–11]. Надзвичайно поширеним був інститут повірених. Причому землевласник часто наймав декількох осіб для представництва своїх інтересів у суді по різних справах і ранг повіреного свідчив про вагомість тієї чи іншої справи для поміщика. Та не лише заможні люди користувалися представницькими послугами, але і звичайні селяни.

У деяких випадках присутні рішення про передачу справ до інших установ. Так, у збірці Катеринославського верхнього земського суду є справа № 20 про слідство над жителькою села Диканька Мотроною Токаренковою, яка умисно позбавилася позашлюбної дитини, а «допомогла» їй у цьому місцева знахарка. Також знала про все мати дівчини. Спочатку справою займався Пол-

тавський нижній земський суд, далі верхній, а там вже було прийнято рішення про передачу документів до совісного суду, оскільки до його компетенції входили справи про чаклунство (знахарство часто відносили туди ж).

Майже всі справи, які стосувалися жителів колишньої Гетьманщини, апелюють як до загальноросійського законодавства, так і до «малоросійського права», виразником якого були норми магдебурзького права і особливо Литовських Статутів. Не стала винятком й історія з М. Токаренковою – у заключних документах суду бачимо посилання на 69 артикул 11 розділу Литовського Статуту; 26 статтю 22 розділу Соборного уложення; 155 і 163 Військові артикули; 107 артикул Морський статуту, окремі укази про заміну смертного покарання від 30 вересня 1754 р. та 8 серпня 1780 р., а також окремі статті 7 розділу «Учреждений...» [8, арк. 105 зв.]

Серед 32-х документів, які прибули до апеляційної інстанції і були вписані у спеціальний реєстр, є загальнопоширені – рапорти, протоколи допитів, повідомлення Полтавського духовного правління про вік підсудних. Та є і менш звичні, або такі, які не надто часто зустрічаються, як-то – «роти», тобто присяги учасників процесу; свідоцтво повітового полтавського лікаря Андрія [Сингреді] про огляд породіллі та трупу немовляти; свідчення 12 свідків про добропорядність жінок [8, арк. 11–12, 100 зв.].

Для другої половини XVIII ст. загалом було притаманне недостатньо чітке розмежування цивільних та кримінальних справ. З огляду на це становить інтерес фонд № 368 «Катеринославська палата кримінального суду». справи, які збереглися, стосуються в основному адміністративних правопорушень з боку різних посадових осіб. Інтерес викликала справа 13 про зловживання в Градізькому повітовому суді. Процес ініційовано губернським стряпчим колезьким асесором Абазою проти судді Г. Сачавця і регістратора Г. Некрасовського за пошкодження секретних документів та підміну їх оригіналів. Сам «злочин» службовців видається дещо мізерним – при транспортуванні документів випадково розбилася пляшечка з чорнилом і реєстратор був змушений розкрити конверти із «секретними паперами», деякі з них переписати, за що і вчинено судовий розгляд. Проте, у справі є деякі цікаві нюанси. Зокрема, виявилось, що секретність паперів зумовлена їх змістом, оскільки вони стосувалися слідства Градізького суду над секунд-майором Бродським

із приводу дорученої йому державної закупівлі «гарячого вина», яке мало бути в одних обсягах, а виявилось, що «усохло і витекло» під час транспортування [3, арк. 2–3].

Документи, які подавав Г. Некрасовський для підтвердження своїх чеснот – атестати з різних місць служби, формулярний список «о службе и достоинстве», свідоцтво комісії по розбору справ про дворянство [3, арк. 29–31]. До речі, на останньому документі дуже добре збереглася печатка із сургуча з написом «Екатеринослав дворянское собрание» і відповідним зображенням [3, арк. 31].

Із загалу виділяються документи ф. 859 «Новороссийская палата суда и расправы. Г. Новороссийск. 1781 – 1800». Майже всі справи стосуються проблем Криму. Декілька – про зловживання Балаклавської, Феодосійської митниць [13, спр. 1, 2, 5], про адміністративні порушення чиновників, велика кількість справ про вбивства. До речі, про достатньо налагоджені торговельні зв'язки з Кримом опосередковано свідчить одна із справ того ж таки совісного суду про розподіл батьківського майна між братами Харламовими – кременчуцькими спадковими купцями [12]. У взаємних претензіях братів згадується, що батько їх свого часу продав власний будинок із начинням у містечку Кизикермені за 700 рублів. Також батько і сини продавали в Кизикермені і Карасу-базарі (поселеннях на давно відомому торговому тракті з Кримом і Туреччиною) вівці, воли, мед, патоку, звідти до Кременчука возили великими обсягами сіль [12, арк. 14–14 зв.].

Таким чином, чимало судових справ дають досить непогане уявлення про повсякдення різних верств населення, оскільки серед документів справ – описи майна, характеристики речей – об'єктів крадіжок. Чимало можна довідатися і про систему уявлень тієї доби: що вважалося справедливим або недостойним; які стосунки панували всередині сім'ї; яке ставлення людей було до тих чи інших суспільних явищ. Наприклад, примітно, що стан сп'яніння не сприймався як обтяжлива обставина у разі скоєння злочину, а навпаки, як ситуація, коли правопорушник не міг повністю відповідати за свою поведінку, отже заслуговував на певне пом'якшення.

Отже, беручи до уваги ситуацію «на ринку» архівних джерел Південної України, нам видається досить перспективним звернення до наявних документів ДАДО, що у свою чергу дасть змогу детальнішого огляду і аналізу історії регіону.

Бібліографічні посилання

1. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО). – Ф. 72. Екатеринославская палата гражданского суда, оп.1, спр. 3. Дело по иску поме-

щицы Феклы Гарновской к надворному советнику Капнисту о захвате ранее купленных у него земель. 1793–1796.

2. Там само. – Спр. 5. Дело о рассмотрении жалобы уполномоченного общества с. Шебелинки Славянского уезда о захвате помещиками фон Мейерами земельных угодий, принадлежащих ему. 1796–1797.

3. ДАДО. – Ф. 368. Новороссийская палата уголовного суда. Г. Екатеринослав. 1784 – 1866, оп.1, спр.13. Дело по обвинению судьи Сачавцева и регистратора Градижского уездного суда в злоупотреблении по службе. 1796–1797.

4. ДАДО. – Ф. 375. Екатеринославский верхний земский суд, оп. 2, спр. 1. Дело по иску полковницы Феклы Тарновской к лейб-гвардии прапорщику Николаю Капнисту за самовольное завладение принадлежащими ей имениями в Градижском уезде, купленными у подпоручика Ивана Капниста. 1777–1795.

5. Там само. – Спр. 6. Апелляционное дело на решение суда по спорному вопросу между гвардии капитаном Милорадовичем и супругами Левенцами Тимофеем и Марией за земельное владение в селе Гавронцы. 1781–1785.

6. Там само. – Спр. 7. Дело о рассмотрении жалобы воинского поселянина Полтавского уезда Зиновия Карпенко на лейб-гвардии капитана Михаила Милорадовича за притязания на его землю. 1781–1786.

7. Там само. – Спр. 13. Дело о спорной земле между лейб-гвардии капитаном Милорадовичем и казаками Полтавской сотни. 3 февраля 1785 г. – 22 февраля 1785 г.

8. Там само. – Спр. 20. Дело по обвинению жителей села Диканька Полтавского уезда девицы Матрены Токаренковой, ее матери Евдокии, бабки Настасьи Кальнички в умерщвлении незаконно прижитого младенца. 2 января 1787 г. – 23 июля 1787 г.

9. ДАДО. – Ф. 467. Катеринославський совісний суд, оп. 1, спр. 3. По доношению кременчугского мещанина З. Ревенка о захвате сенокосного луга, принадлежащего ему по наследству за дядей его регистратором М. Ревенком. 1785 г.

10. Там само. – Спр. 4. По челобитью жительницы с. Кобеляки Сементовской в отобрании от ее брата поручика ее наследственной земли. 1785 г.

11. Там само. – Спр. 7. По прошению майорши А. Волковой в разборе дела с вахмистром А. Шираковским, который захватил ее хутор. 1787 г.

12. Там само. – Спр. 8. По прошению кременчугского купца Т. Харламова о разборе его дела с его братьями с Моисеем и Игнатом по вопросу млина, оставшегося от родителей. 1788–1789.

13. Там само. – Спр. 23. Спорное дело между братом Маньком и его сестрами по вопросу раздела недвижимого имущества. 1796.

14. ДАДО. – Ф. 859. Новороссийская палата суда и расправы. Г. Новороссийск. 1781–1800. – Оп. 1.

15. ДАДО. – Ф. 1684. Екатеринославская губернская архивная комиссия, оп. 2, спр. 876. Совестьный суд Екатеринославского наместничества. Г. Екатеринослав. 1784–1797 гг.

16. Там же. Спр. 615. Екатеринославский совестный суд. 1803–1855.

17. **Маслійчук В.** Неповнолітні злочинці в Харківському намісництві (1780 – 1796 рр.) / В. Маслійчук. – Х., 2011.

18. Положення про губернії. 7 грудня 1775 р. // Козирев В. К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття) / В. К. Козирев. – Запоріжжя, 1999. – С. 4–90.

19. **Посуцько О. М.** Діяльність органів юстиції на Катеринославщині в останній чверті XVIII – першій половині XIX ст. / О. М. Посуцько // Історія і особистість історика: зб. наук. пр., присвячених 60-річному ювілею професора Ганни Кирилівни Швидько. – Д., 2004. – С. 189–201.

20. **Посуцько О. М.** Історія Південної України другої половини XVIII – першої половини XIX ст. в матеріалах державного архіву Дніпропетровської області / О. М. Посуцько // Історія і культура Придніпров'я. Невідомі та маловідомі сторінки. Науковий щорічник. – Вип. 2. – Д., 2005. – С. 84–90.

21. **Посуцько О. М.** Катеринославщина останньої чверті XVIII ст. у матеріалах судових установ краю / О. М. Посуцько // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Серія: Історія та археологія. Вип. 21. – Д., 2013. – С. 9–13.

22. **Посуцько О. М.** Матеріали архівосховищ України до історії сербської колонізації середини XVIII ст. та її наслідків / О. М. Посуцько // Сеоба Срба у Руско Царство половиною 18. века. Зборник радова са Међународног научног скупа у Новом Саду, 7 – 9 маја 2003. године. – Нови Сад, 2005. – С. 461–472.

23. **Посуцько О. М.** Особливості побутування норм українського звичаєвого права (за матеріалами судових установ Катеринославщини останньої чверті XVIII ст.) / О. М. Посуцько // Січеславський альманах: зб. наук. пр. з історії українського козацтва. – Д., 2014. – Вип. 7. – С. 63–71.

24. **Шандра В. С.** Совісний суд в Україні (остання чверть XVIII – середина XIX ст.) / В. С. Шандра. – К., 2011.

25. **Шахрайчук І. А.** Спадкове право України (ретроспективний аналіз): навч. посібник / І. А. Шахрайчук. – Д., 2000.

26. **Яковець Н. М.** Катеринославський совісний суд кінця XVIII століття: генеза і напрямки діяльності (за матеріалами ДАДО) / Н. М. Яковець // Грані. – 2003. – № 3–4. – С. 30–33.

References

1. Delo po isku pomeshchitsy Fekly Tarnovskoy k nadvornomu sovetniku Kapnistu o zakhvate raneye kuplennykh u nego zemel' [Land-owning lady Phecla Tarnovskaya's lawsuit to court counselor Kapnist about capturing previously purchased his land], 1793-1796. *The State Archives of Dnipropetrovsk region. Fund 72 : Ekaterinoslav Chamber of the Civil Court. Inv. 1, file 3* (in Russian).

2. Delo o rassmotrenii zhaloby upolnomochennogo obshchestva s. Shebelinki Slavyanskogo uyezda o zakhvate pomeshchikami fon Meyyerami zemel'nykh ugodiy,

prinadlezhashchikh yemu [The Case of the complaint with the authorized company Shebelinka villiage of Slavonic district of the seizure of the landlords von Meyer land belonging to him], 1796-1797. *Ibid.*, file 5 (in Russian).

3. Delo po obvineniyu sud'i Sachavtseva i registratora Gradizhskogo uyezdnogo suda v zloupotreblenii po sluzhbe [The case against the judge and the registrar of Hradzyk County Court Sachavtsev of abusing the service], 1796-1797. *Ibid. Fund 368: Novorossiysk Chamber of criminal court. Yekaterynoslav city, 1784-1866. Inv. 1, file 13* (in Russian).

4. Delo po isku polkovnitsy Fekly Tarnovskoy k leyb-gvardii praporshchiku Nikolayu Kapnistu za samovol'noye zavladeniye prinadlezhashchimi yey imeniyami v Gradizhskom uyezde, kuplennymi u podporuchika Ivana Kapnista. 1777-1795 gg. [Colonel Thecla Tarnovskaya's lawsuit to the Life Guards ensign Nikolai Kapnist for the unauthorized seizure of the estates belonging to it in Hradzyk county purchased from Second Lieutenant Ivan Kapnist. 1777- 1795]. *Ibid. Fund 375 : Ekaterinoslav upper district court*. Inventory 2, file 1 (in Russian).

5. Apelyatsionnoye delo na resheniye suda po spornomu voprosu mezhdru gvardii kapitanom Miloradovichem i suprugami Leventsami Timofeyem i Mariyey za zemel'noye vladeniye v sele Gavrontsy [The appellate proceeding to the court's decision on the contentious issue between the Guards Captain Miloradovich and spouses Levenets Timopheyy and Mariya for land ownership in Gavrontsy villiage]. 1781-1785. *Ibid.*, file 6 (in Russian).

6. Delo o rassmotrenny zhaloby voinskoho poselyanina Poltavskoho uyezda Zynoviya Karpenko na leyb-hvardii kapitana Mikhaila Miloradovicha za prityazaniya na cho zemlyu [The case of the complaint of Poltava district military villager Zinovy Karpenko on the Life Guards Captain Michail Miloradovich for claims on its land], 1781-1786. *Ibid.*, file 7 (in Russian).

7. Delo o spornoy zemle mezhdru leyb-hvardii kapi-tanom Miloradovichem i kazakami Poltavskoy sotny. 3 fevralya 1785 g. – 22 fevralya 1785 g. [The case of the disputed land between the Life Guards Captain Miloradovich and Poltava Cossacks sotnia], February 3, 1785 – February 22, 1785. *Ibid.*, file 13 (in Russian).

8. Delo po obvineniyu zhitel'ey sela Dikan'ka Poltavskogo uyezda devitsy Matreny Tokarenkovoy, yeye materi Yevdokii, babki Nastas'i Kal'nichki v umershchvlenii nezakonno prizhitogo mladentsa [The case against the inhabitants of the Dikan'ka village in Poltava district girls Matrona Tokarenkova, her mother Evdokia, grandmother Nastasia Kalnichki in the killing of illegally begotten baby], January 2, 1787 – July 23, 1787. *Ibid.*, file 20 (in Russian).

9. Po donosheniyu kremenchugskogo meshchanina Z. Revenka o zakhvate senokosnogo luga, prinadlezhachego yemu po nasledstvu za dyadey yego registratorom M. Revenkom [On Kremenchug tradesman Z. Revenko's dispatch about capturing hay meadows belonging to him by inheritance of his uncle Registrar M. Revenko], 1785. *Ibid. Found 467: Ekaterinoslavs conscientious court*. Inv. 1, file 3 (in Russian).

10. Po chelobit'yu zhitel'nitsy s. Kobelyaki Sementovskoy v otobranii ot yeye brata poruchika yeye nasledstvennoy zemli [According to the petition from Kobelyaky villagerin Sementovskaya in the confiscation from her brother Lieutenant its ancestral land], 1785. *Ibid.*, file 4 (in Russian).

11. Po prosheniyu mayorshi A. Volkovoy v razbore dela s vakhmistrom A. Shirakovskim, kotoryy zakhvatil yeye khutor [Regarding the petition from mayorwoman Volkova in the analysis of the case with A. Shirakovsky sergeant who captured her farm], 1787. *Ibid.*, file 7 (in Russian).

12. Po prosheniyu kremenchukskoho kuptsa T. Kharlamova o razbore cho dela s cho brat'yamy s Moyseem y Yhnatom po voprosu mlyna, ostavshehosya ot rodyteley [Regarding the petition from Kremenchug merchant T. Kharlamov on the analysis of his case with his brothers Moses and Ignat on Mlyn, the remainder of the parents], 1788-1789. *Ibid.*, file 8 (in Russian).

13. Spornoye delo mezhdru bratom Man'kom i yego sestrami po voprosu razdela nedvizhimogo imushchestva [The controversial case between a brother and his sister Manko on the section of real estate], 1796. *Ibid.*, file 23 (in Russian).

14. Novorossiyskaya palata suda i raspravy. Gorod Novorossiysk [Novorossiysk Chamber judgment and punishment. Novorossiysk City], 1781-1800. *Ibid.*, fund 859, inv. 1 (in Russian).

15. Sovestnyy sud Yekaterinoslavskogo namestnichestva. g. Yekaterinoslav [Conscience court of Ekaterinoslav governorship. Yekaterinoslav City], 1784-1797. *Ibid. Found*

1684: *Ekaterinoslav provincial archival commission*. Inv. 2, file 876 (in Russian).

16. Yekaterinoslavskiy sovestnyy sud [Ekaterinoslav conscientious court], 1803-1855. *Ibid.*, file 615 (in Russian).

17. Masliychuk, V., 2011. *Nepovnolitni zlochyntsi v Kharkiv'skomu namisnyts'tvi* [Underage criminals in the Kharkov governorship] (1780-1796). Kharkiv (in Ukrainian).

18. Polozhennya pro huberniyi [The regulations about the province]. December 7, 1775. *Kozyrev, V. K., 1999. Materialy do istoriyi administratyvnoho ustroyu Pivdennoyi Ukrayiny (druga polovyna XVIII – persha polovyna XIX stolittya)* [Materials for the History of administrative structure of the South Ukraine (second half of the 18th – the first half of the 19th century)]. Zaporizhzhya, pp. 4-90 (in Ukrainian).

19. Posunko, A., 2004. Diyal'nist' orhaniv yustytysiy na Katerynoslavshchyni v ostanniy chverti XVIII – pershiy polovyni XIX st. [Activities of Katerynoslav region Justice in the last quarter of the 18th – early 19th century]. *Istoriya i osobystist' istoryka* [History and personality of the historian] [collection of scientific works of the 60th anniversary of Professor Anna Kyrylivna Shvydko]. Dnipropetrovsk, pp. 189-201 (in Ukrainian).

20. Posunko, A., 2005. Istoriya Pivdennoyi Ukrayiny druhoi polovyny XVIII – pershoi polovyny XIX st. v materialakh derzhavnoho arkhivu Dnipropetrovsk'koyi oblasti. [The history of Southern Ukraine of the second half of the 18th - early 19th century by materials of the State Archives of Dnepropetrovsk region]. *Istoriya i kul'tura Prydniprovy'a. Nevidomi ta malovidomi storinky. Naukovyy shchorichnyk [History and culture in Prydniprovy'a. The unknown and little-known pages. Scientific Yearbook]*. Dnipropetrovsk, iss. 2, pp. 84-90 (in Ukrainian).

21. Posunko, A., 2013. Katerynoslavshchyna ostann'oyi chverti XVIII st. u materialakh sudovykh ustanov krayu [Ekaterinoslav region in last quarter of the 18th century in materials of judicial land institutions]. *Visnyk Dnipropetrovsk'koho universytetu. Seriya: Istoriya ta arkeolohiya* [Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: History and Archaeology]. Dnipropetrovsk, No. 21, pp. 9-13 (in Ukrainian).

22. Posunko, A., 2005. Materialy arkhivoskhovshch Ukrayiny do istoriyi serbs'koyi kolonizatsiyi seredyny XVIII st. ta yiyi naslidkiv [Archives materials of Ukraine about the history of Serbian colonization in mid 18th century and its consequences]. *Seoba Srba u Rusko Carstvo polovinom 18. veka. Zbornik radova sa Medunarodnog naučnog skupa u Novom Sadu, 7-9 maja 2003. godine* [The migration of Serbs in the Russian Empire in the mid 18th century. Proceedings of the International Conference in Novi Sad, 7-9 May 2003]. Novi Sad, pp. 461-472 (in Ukrainian and Serbian).

23. Posunko, A., 2014. Osoblyvosti pobutuvannya norm ukraiyins'koho zvychayevoho prava (za materialamy sudovykh ustanov Katerynoslavshchyny ostann'oyi chverti XVIII st.) [Features of existence Ukrainian norms of customary law (based on judicial institutions of Ekaterinoslav region at last quarter of the 18th century)]. *Sichslavs'kyi al'manakh* [Sichslav Almanac] : a collection of research papers on the history of Ukrainian Cossacks. Dnipropetrovsk, iss. 7, pp. 63-71 (in Ukrainian).

24. Shandra, V. S., 2011. *Sovistnyy sud v Ukrayini (ostannya chvert' XVIII – seredyna XIX st.)* [Conscientious court in Ukraine (the last quarter of the 18th - the middle of the 19th century)]. Kyiv (in Ukrainian).

25. Shahrachuk, I. A., 2000. *Spadkove pravo Ukrayiny (retrospektyvnyy analiz)* [Law of succession in Ukraine (retrospective analysis)] [Tutorial]. Dnipropetrovsk (in Ukrainian).

26. Yakovets, N. M., 2003. Katerynoslavs'kyi sovisnyy sud kintsya XVIII stolittya: geneza i napryamky diyal'nosti (za materialamy DADO) [Ekaterinoslav conscientious court at late 18th century: genesis and activities (based on the SADR materials)]. *Grani*, № 3-4, pp. 30-33 (in Ukrainian).